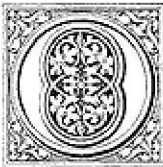

Fran Levstik.

Berilo Fr. Levca v ljubljanski čitalnici dné 25. sušca 1888. leta v prid Levstikovemu nadgrobnemu spomeniku.

Čestita družba!

kolo štirideset kilometrov pod Ljubljano, ob okrajni cesti, ki drži iz deželnega stolnega mesta proti Ribnici in Kočevju, pol ure pod Velikimi Laščami, leži prijazno selo Spodnje Rétje. Vasica šteje 5 hiš ter ima 30 stanovnikov. In v tej vasi pri Joškovih, pod številko 2, v nezatni, pol zidani, pol leseni hiši je bil porojen naš Levstik dné 28. kimovca 1831. leta.

Ves laški okraj, kamor spadajo Rétje, ni romantiško lep, kakor naša Gorenjska, vender je po svojem jako zanimiv. Tu ne vidiš nobene visoke goré, in le malo tekoče vodé; tu ni ravnega polja, ne globokož vrezanih dolin — ves svet je, kakor sploh kraška zemlja, bregovit, poln dolov in kotlin, poln tokáv in podzemeljskih jam, in le malokjé ti ugleda okó bister studenec. Vender svet ni takó pust, kakor je notranjski Kras. Le tu in tam molí sivi dolomit iz zemlje, katero pokrivajo sicer lepo obdelane njive in zeleni logi; zadaj za poljem pa se razprostirajo prekrasni gozdje z orjaškim bukovjem in temno jelovino.

A še prej, nego priroda, prikupi se ti národ, ki prebiva tod. Moški res da niso takó krepke postave, kakor Bohinjci; ženske niso takó lepe, kakor gorenjske Blejke ali Dolžanke; ali tukaj tudi ni tiste znane gorenjske prevzetnosti, tistega gorenjskega moštva, pretepávanja in zabavljanja. Ti ljudje se odlikujejo po svojem prostodušnem vedenji: odkritosrčni so, prijazni, zgovorni in postrežni.

Prava njih posebnost pa je izredno pravilna govorica in neusahliv, ljubezniv humor. Sédi k možakom v krémi, ne moreš

se naslušati, kakó modrujejo; ali opazuj fante in dekleta, ko se v nedeljo vračajo od opravila, kakó se podájajo, kakó jim teče govor in ugovor, kakó dovtip pobija dovtip.

Verujte mi, ni slučaj, da so se nam v tem okraji, malo uro vsak-sebi porodili trije pisatelji, katerih imena bodo Slovenec vedno imenoval s častjo in spoštovanjem: Trubar, Stritar in Levstik.

Toda v Levstikovih mladih letih je bil ta okraj še oddaljenejši od vélikega prometa, nego je dandanes. Takrat skozi Lašče in Rétje ni tekla gladka cesta, ampak od klanca do klanca se je — prav mimo Levstikovega dóma — vila kolovozna pot, po kateri so ljudje več tovorili, nego vozili; sedanjo cesto je šele 1839. leta dal napraviti tedanji ribniški komisár in poznejši župan ljubljanski, Mihael Ambrož. In po zimi, ko so v gorki sobi brneli kolóvrati, možje pa pripovedovali razne dogodbe iz turških bojev in iz francoskih časov, oglašal se je iz bližnje hoste tuleči volk, po zelenem bukovji se je spomladi pasel brzonogi jelen, in v Rétjah ni bilo hiše, kjer bi o Veliki noči gospodinja ne bila na mizo postavila suhega jelenovega mesá.

In v tem kraji, med takimi ljudmi je naš Levstik prebil svojo mladost! Vsakemu človeku z nekako divno močjo objemajo dušo spomini iz mladostnih, iz otročjih let. Nihče izmed nas, in naj si je prebil detinska leta svoja, kjer si bodi in kakor si bodi, ne more jih pozabiti. V vzgojevalnem oziru sploh, zlasti pa v jezikovnem oziru so mladostni vtiski kolikor toliko odločevalni pri vsakem človeku. Domače navade, domače govorice, dà, vsega duševnega obzorja, v katerem si prebil svojo mladost, ne moreš se do cela iznebiti do konca dnij življenja svojega. Ako se to dogája že navadnemu človeku, v koliko večji meri moremo to psihološko posebnost opazovati pri takó receptivnih, dovtetnih poetičnih ljudéh, kakor je bil Levstik. Levstik je bil po lepem svojem govoru in po neusahlivem svojem humorji ves Laščan. In koliko je Levstik sočasne pisatelje slovenske nadkriljeval že zaradi tega, kar je od dóma prinesel s seboj! Jezik slovenski še dandanes ni na vse strani takó razvit, da bi se ga mogel kdo korenito naučiti iz samih knjig. Še dandanes vsak dober pisatelj zajema naravnost iz národovih ust. In ta nedostatek se je čutil takrat, ko je Levstik začel pisateljevati, še močneje nego se čuti dandanes.

Levstikov oče, mal zemljiški posestnik, pošiljal je svojega sina tri leta v véliko-laško ljudsko šolo; dve leti je prebil na ljubljanski normalki ter jeseni leta 1844. stopil v I. razred ljubljanske gimnazije.

Toda takoj prvi mesec se ga loti takó huda bolezen, da je moral izostati iz šole in vse leto prebiti domá.

Jeseni leta 1845. pride znova na gimnazijo, katero potem — brez mature — zvrši leta 1853. Ves čas, izvzemši V. razred in prvo polletje VII. razreda, bil je odličen dijak, v II., III. in IV. šoli celó »primo praemio donatus«. Redi, katere je dobival v semestralnih izpričevalih, so iz krščanskega nauka in zgodovine odlični (»vorzüglich«), iz latinščine, grščine, iz nemškega in slovenskega jezika večinoma izvrstni (»ausgezeichnet«) z raznimi hvalnimi dodatki. Zlasti poudarjajo vsi učitelji jezikoslovnih predmetov, da je izboren stilist. Nekoliko slabejše rede ima iz prirodoznanskih strok, takó n. pr. dal mu je suplent Deschmann v drugem semestru VII. šole iz prirodoslovja samó »gut«, z opazko »schnelle, richtige Auffassung und vollkommene mathematische Begründung bei wenig verlässlicher Aneignung.« Še slabije se mu je godilo iz matematike, iz katere je dobil jedenkrat »kaum ausreichend«, jedenkrat celó srednje (»mittelmässig«). Matematike sploh ni posebno čislal in v zbirki mladostnih svojih pesmij je nánjo izpustil nastopno pušico:

»Stvari na svéti štiri so,
Ki se mi gnúse premočno:
Algebra, stenica,
Govno, stara Mica.«

Vedénja je bil ves čas vzglednega ali hvalevrednega, samó v V. šoli njega vedénje ni bilo brez graje — »nicht ganz tadellos«. Od druge do končane pete šole je bil gojenec knezoškofovega zavoda »Collegium Aloysianum«. Po triletnem bivanji je konec šolskega leta 1850. na pol prisiljen, na pol radovoljno izstopil iz Alojzijevišča največ zaradi svoje prostoljubnosti in zaradi nedolžne svoje razposajenosti, katero so pa nekateri napačno tolmačili.

Po zvršeni osmi šoli je odšel na Dunaj. Tu je pri jezuitih v palači vojvode Modeneškega v Beatričinih ulicah prebil nekaj novicijat, potem pa gojenec nemškega viteškega reda bil poslan v duhovsko semenišče v Olomuc.

Levstik je že na gimnaziji med dijaki slovel kot summa auctoritas v poznanji jezika slovenskega. Poleg tega se je posebno vztrajno učil srbskemu jeziku; najlepše junaške pesmi prve Vukove zbirke je znal na pamet. Češki njegovi sošolci v olomuškem semenišču se niso mogli načuditi, da si je v malo tednih popolnoma osvojil tudi češčino in da je staročeške spomenike kmalu znal temeljiteje tolmačiti, nego sami Čehi. Živahni in dovtipni modrooki in plavolasi slovenski mladenič

je imel v semenišči kmalu toliko prijateljev, kolikor tovarišev. Tudi z učitelji je lahko izhajal; zlasti je nadarjenega Slovenca čislal profesor Pokorný, učitelj semitskih jezikov, kateremu je bil Levstik najizbornejši učenec. V kratkem času se je Levstik v Olomuci popolnoma udomačil.

A tisti čas izdá Levstik pri Blazniku v Ljubljani drobno knjigo svojih pesmij, in ta drobna knjiga je odločila usodo njegovega življenja!

Levstik je ravno z izvrstnim uspehom zvršil prvi semester bogoslovskih studij, ko ga nekega dné pokliče semeniški ravnatelj k sebi ter ga vpraša, če je res dal na svetlo knjigo pesmij, polnih bogokletja in razuzdane erotike, in če je volján te pesmi preklicati. Mladi pesnik odločno zanikuje, da bi bile pesmi njegove razuzdane in bogokletne, in reče, da jih ne more preklicati. Pesmi, ob kateri se je semeniški ravnatelj posebno spotikal, bili sta zlasti nastopni dvé:

Na vsih svetnikov dan.

Svetniki v nebesih se veselijo,
Na zemlji pa jih praznujemo mi,
Tam gori zdaj brez terpljenja živijo,
Tu doli pa nas morijo skerbi.

I ko bi ljubezen tu ne cvetela,
Kdo pač bi na revni zemlji prebil?
Ko tertica nam bi serca ne grela,
Kako bi se človek kadaj veselil?

Tako pa tu pri mizi smo zbrani,
Od brata do brata versti se bokal,
I Bog naj vsacega pivca ohrani,
Ohrani gornika, ki nam ga je bral.

Zdaj terčimo v zdravje matere Slave,
Ki njenega skoraj je pol sveta,
Da vneti Slovani ljubezni bi prave
Podali si v zvezo dlani i srcá!

Kdor koli pa ljubega ima dekleta,
Še v njeno zdravje izpije ga naj!
Ljubezen prava je sapica sveta,
Ki v zemljo viharno pihla nam raj.

Hudi ne bodo svetniki v nebesih,
Da v zdravje njih terčili nismo naj pred;
Saj tudi njim, dokler so bili v telesih,
Naj bliže sta bila zemlja i svet.

Pa ker so se vedno junaški nosili,
Premagali so bolečine i trud,
Zato so tam gori venec dobili,
Mi bomo pa pili v njih zdravje ga tud'!

Adamu se prva kaplja spodobi,
Adam je vsega človeštva očák,
Bog vstvaril je njega po svoji podobi,
Zmed nas po njegovi ustvarjen je vsak.

Neumno v resnici mož je bil storil,
Da v raji se ženi zmotiti je dal,
Al' potlej pa bil je ojestro se spokoril,
Kopal je germovje, ledino oral.

Zdaj Noctu v zdravje se more naliti,
On vsadil je tertó, ki vince rodi,
On prvi naučil nas vino je piti,
Zatorej spomin naj mu večno živí!

I njima se trop očakov pridruži,
Naj modri očaki i sveti možjé
Živijo, kakor kateri zasluži,
I modrih očakov pobožne žené!

Svetnikov, kar novega je zakona,
Pred vsemi naj sveti Peter živí!
Da nas pred veselje božjega trona
Z dovoljuim srcem enkrat spustí.

Za njim pa sveti Urbán je na versti,
 Kar vsadil je Noe, to var'je Urbán,
 Jesen pa presveti Martin ga kersti,
 Toraj tudi Martin naj bo spoštovan!

Potem naj živijo vsi drugi svetniki,
 Naj v prat'ki njih god bo čern al rudeč!
 Naj majhni bodo ali veliki,
 Naj ogenj jih vmoril je ali pa meč!

Zdaj tamkej v nebesih se veselijo,
 Na zemlji pa jih praznujemo mí,
 Tam gori zdaj brez trpljenja živijo,
 Tu doli pa nas morijo skerbi.

Študentovska zdravica.

Hejo! dokler smo na sveti,
 Nam spodobi se živeti,
 Hojo, hejo hopsasá!
 Lauda Sion auditores,
 Lauda Sion praeceptores,
 Kteri koli kaj veljá!

Kmalo nam bo ura bila,
 Nas po svetu razpodila,
 Vender hejo, hopsasa!
 Vivant medici doctores
 Et qui docent bonos mores,
 Vsaki v svojem je doma!

Zopet smo se semkaj zbrali,
 Da sedimo pri bokali,
 Hojo, hejo hopsasa!
 Lauda Sion auditores,
 Lauda vini potatores,
 Pije ga, kdor ga ima!

Naj že bomo, kar hočemo,
 Zdaj bez skerbi še pojemo:
 Hojo, hejo hopsasa!
 Vivant et jurisprudentes,
 Omnes populi et gentes,
 Za vse prostor svet ima!

Moška je beseda taka,
 Toraj naj se vino staka,
 Hojo, hejo hopsasa!
 In salutem auditorum
 Et in omnium amicorum,
 Ino sebe samega!

Kupe še enkrat nalimo,
 Preden mizo popustimo,
 Hojo, hejo hopsasa!
 In salutem collegarum,
 In perniciem philistrarum,
 Amen, amen vekomá!

Čez nekoliko dnij ga pokliče k sebi nadškof olomuški. Očita njegovim pesnim tiste pregrehe, kakor prej semeniški ravnatelj. Levstik ugovarja, da njegove pesmi nikakor niso takšne, kakor jih opisuje zlobna denunciacija iz Ljubljane, da jih sploh v Olomuci nihče ni bral in da tedaj tudi nihče o njih soditi ne more. Ker na nadškofovo prošnjo neče niti pesmij preklicati, niti izreči, da mu je žal, da je izdal pesmi svoje, izjavi mu nadškof: »Jako obžalujem, da ne morete biti delj gojenec mojega duhovskega semenišča!« Ukaže mu izplačati precejšen viaticum — namreč 100 gld. — in Levstik se posloví od Olomuca. Vsi bogoslovci so ga spremili jedno uro daleč in mnogim so se rosile oči, ko so se poslavljali od njega. Sošolcem svojim je pa ostal v takó prijaznem spominu, da so se še čez dvajset in trideset let ogla-

šali v Ljubljani pri njem, če je katerega pot privedla z Moravskega v Italijo ali na Kranjsko.

Očitna krivica, storjena Levstiku s to grdo ovadbo, poznala se mu je po vsem poznejšem življenji. Naudala ga je z živim srdom zoper vse reakcionarne nakane v slovstvu našem, poostrila in vzmnožila je njegov že prirojeni mu odporni duh in s trnjem posula življenja pot možu, ki je bil odslej zaznamenjevan s sramotilnim pečatom bogokletnega pesnika.

Levstik se je iz Olomuca naménil na Dunaj. Ker ni imel mature, zapiše se v tehniko, za katero pa ni imel niti veselja niti potrebnih zmožnostij. Zategadelj je tudi rajši hodil poslušat Miklošiča in se pomenkovat s starim Vukom. A ko mu čez nekoliko tednov poidejo novci, odpravi se péš v Ljubljano, kjer mu pa tedanja stroga policija prepové bivati.²⁾ Zatorej odide domóv v Spodnje Rétje. Roditelji njegovi so tisto leto (1854) prodali svoj dom ter se odpravljali na novo kupljeno posestvo v Prečni pri Novem Mestu. Ali nikakor niso mogli pregovoriti Levstika, da bi šel ž njimi. Ostal je rajši pri sosedu Iliji v Spodnjih Rétjah.

Ker je bil brez vsega zaslužka, dojde mu dobro prijazna ponudba graščáka grofa Rudolfa Paceta, naj pride k njemu na Turn pri sv. Križi v litijskem okraji poučevat starejša dva sina njegova. Tu je ostal Levstik nad tri leta in bil tem zadovoljnejši, ker je imel poleg svojega pôsla dovòlj časa, studirati in pisati, kar ga je veselilo. Toda ker je jeden gojencev njegovih umrl - Levstik mu je v prelepi baladi »Knezov sin« postavlil dostojen spomenik -, drugi, grof Rudolf, pa odšel v terezijansko akademijo, bil je Levstik spet brez kruha, in zopet je poiskal gostoljubne hiše soseda svojega Ilije v Spodnjih Rétjah. Naselil se je v leseni kolibi kakor puščavnik in ves zakopan v knjige tukaj prebil do malega jedno leto, dokler ni prišel jeseni leta 1859. v Senožeče in na Kalec za domačega učitelja k pesniku in graščáku Miroslavu Vilharju. A že leta 1861. ga nahajamo tajnika novoustanovljeni čitalnici v Trstu, odkoder se jeseni leta 1862. stalno preseli v Ljubljano, po imeni sourednik, v resnici pa jedini in dejanski urednik politiškemu časopisu »Naprej«, katerega je z novim letom 1863. začel izdavatí Miroslav Vilhar.

²⁾ Ta strogost tedanjega policijskega ravnateljstva je Levstika takó zbudla, da se gre pritožít naravnost k tedanjemu cesarskemu namestniku grofu Chorínskemu, ki je na policijski ukaz zapisal s svojo roko: »Herr Franz Levstik kann in Laibach bleiben, so lange er will.«

Marsikateri človek ima v življenji svoji dóbo, v kateri je prebil toliko bridkih stvari, da se le nerad in z nekakim strahom spominja dotičnih nesrečnih let. Ta žalostna dóba je v Levstikovem življenji čas njega ljubljanskega bivanja od leta 1862. do 1870. — Tista leta mu je izpodletela vsaka stvar, katere se je lotil.

Vzorno uredovani »Naprej« so ubile tiskovne tožbe; zakaj izhajal je za absolutne Heinove tiskovne slobode.

Košček kruha, katerega si je potem zaslužil kot jako vesten in delaven prvi tajnik pri »Matici Slovenski«, zavidali so mu nekateri rodoljubi, ki so zahtevali, da tajniški pôsel pri »Matici« bodi časten, brezplačen pôsel. In res so se kmalu našli možjé, ki so bili voljni ta pôsel opravljati zastónj, ki so pa napósled dobivali za svoj brezplačni pôsel vsaj po toliko nagrade, kakor prej tajnik Levstik plače.

Prevzel je uredovanje Wolfovega slovensko-nemškega slovarja; a ker so o tej stvári razven Levstikovega protektorja, tedanjega stolnega prošta doktorja Pogačarja, odločevali ljudje, ki so hitro zahtevali praktičnega slovarja, bodisi dober ali slab, Levstik pa je mislil samó na znanstven etimološki slovar, kmalu je prišel ž njimi v spor in izgubil je tudi ta zaslužek.

Izdal je slovensko slovnico v nemškem jeziku, ali strastno so nje nauke pobijali odlični konservativni učenjaki slovenski, dasi se dandanes v mnogokaterem oziru ravnajo že sami po nji.

Mož fenomalne nadarjenosti in ogromnega jezikovnega znanja bil je brez kruha, brez stalnega zaslužka. Tista leta Levstik pač marsikateri dan, ko je zjutraj vstajal, ni védel, kje bode opóludne obedoval, kje zvečer večerjal. Sploh pa je bil večkrat takó sestradan, da je bil takoj omočen, ako je spil le malo merico vina. In takó je ta v jedi in pijači vzgledno-zmerni mož prišel tudi na glas, da rad pije. Naravno, da so morale te žalostne razmere slabo vplivati na ves duševni položaj nesrečnega pisatelja. Levstik je bil plemenite duše, otročje-blagega srca, radodarnih rók, z ubožcem bi bil delil zadnji krajcar, za iskrenega prijatelja dal dušo svojo; a bil je koleričnega temperamenta, in kri mu je hitro vzkípela. Kar je spoznal za pravo in resnično, to je branil z ognjevitó zgovornostjo; nazore in prepričanje svoje je zagovarjal odločno, brezozirno; vsakemu je povedal na vsa usta v obraz, kar je mislil; kadar se je boril, zgrabil je za najostrejše orožje. Že njegova čokata postava, trda hoja, po konci nošena glava z nazaj počesanimi dolgimi lasmi, visoko čelo, bistri pogled, krepka, nekoliko naprej moleča spodnja čeljust so bili živa podoba njegove krepke, živahne duševne odpornosti.

A nesrečne razmere, v katerih je živel, te so njegov značaj še poostrile ter to blágo, mehko dušo izpremenile večkrat v odurno odločnega brezozirnega borilca. Razumljivo je, da mu to ni pridobivalo prijateljev, in da je bil zapleten zaradi tega v mnogovrstne literarne, politiške in socialne bóje. Z odločevalnimi možmi v čitalnici se je sprl, ker niso hoteli za »Slovenski dom« kupiti Maličeve hiše, ki je bila z vélikim vrtom vred takrat za 100.000 gld. na pródaji. Z Bleiweisom in Lesarjem se je spoprijel zaradi Vodnikovega rokopisa in zaradi tega, ker sta, boječá se za vpliv svojih »Novic«, nasprotovala ustanovitvi večjega slovenskega politiškega lista v Ljubljani. Z Matičinim odborom se je kregal zaradi Vodnikovih pesmij. Slovenske državne poslance je ostro poprijemal, ker so glasovali za dualizem — skratka: bil je v vednem bóji. In takrat je bilo, da je tedanji slovenski samodržec, čigar ime bi se nikoli ne imenovalo med našimi pisatelji, da mu ni Levstik v slovenščino prelagal njegovih nemški koncipiranih spisov, o njem zakričal grozne besede: »Pogine naj pes!«, ki so se pa v njegovem hreščečem nemškem jeziku še bolj ciniško glasile.

A ni poginil!

Zató so ga pa hoteli moralično ubiti! Ker je Levstik baš tiste čase ustanávljal satiriško-zabavljiv časopis, ko je učil slovenščine znanelega politiškega dostojanstvenika, izmislili so si zlobni jeziki in to grdo obrekovanje trdili celo po časopisih, da je Levstika — vlada podmitila. In to neresnično vest so širili med ljudi baš tisti možje, ki so si takrat, ne s pretanko vestjo, delili méd-se tisočake, pri Beustu zaslužene — z gorenjsko železnico. Kakó je Levstika bolel ta udarec, o tem nam pričajo njegov »Pavliha« in njegove dotične izjave v Stritarjevem »Zvonu«. O tem nam jasno priča zlasti z žolčem in srčno krvjó dné 6. listopada 1870. leta zložena oda njegova »S o v r a ž n i k o m«:

Razmôtril sem počétje váše,
A mólčal nésem, ker ne znám;
Zató na mé proklétje váše
I srd, ki ga od vás imám,

Da bélo je, vam nésem rékal,
Kar je temuó, kot črni vrán;
Za rokovníki nésem tékal:
Zató se trn vam zdím strupán.

Jaz nésem pôpom upogíbal
Ni licémérom se krivil;
Ponjglavce sem vedno šibal,
Zató vražèn sem véčno bil.

Ubóštvo, skrb, od vás teptánje
I mráz i glád sem pretrpél,
Izgúbil zvéze vse nekdánje;
Pred jásli váše nésem šél!

Pred jásli, kder se dolgoúha
Redí živál, da rezgetá,
Iz pólnega kričí trebúha:
»Kdor tu ne žrè, tá dóm izdá!«

Pesà ste me imenováli,
Ker biti nésem htél vaš pès;
Od vseh stranj ste v mé ščuváli
Vaš Izrael ščuvál je vès!

Vës Izrael v rokàh z océpkì
 Še zdaj na mé srdit reží,
 Prváki vsi in njih prilépkì
 Za grmom, v járkìh, za plotmí.

A vender gláve ne uklánjam
 Ter vam ne bodem je nikdár,
 I brez bojázni še oznánjam:
 »Ti slepec si, a ti slepár!«

Te izjave so res ostre, ali pomisliti je, da pošten človek vse lože pretrpi nego krivično očitanje, da je izdajalec svojega národa.

Prava sreča je bila, da je takrat prijatelj Stritar povabil Levstika na Dunaj souredovat »Zvon«. A ne samó to! Stritar, takrat še privatni učitelj, odstopil mu je res velikodušno tudi službo kontrolnega uradnika pri državnem zakoniku.

Načelnik tistemu oddelku notranjega ministerstva, v katerem se državni zakonik prelaga v raznovrstne jezike avstrijske, bil je takrat sekcijski načelnik Wagner, pred katerim so trepetali vsi uradniki, ki so službovali pod njim. Ker je tudi g. Cigale nekoliko obolel, namestoval je Levstik obá, Cigaleta in Stritarja. In čudno, s svojim odločnim vedenjem, s svojim bogatim znanjem in svojim brzim delom se je Levstik strogemu sekcijškemu načelniku Wagnerju v malo dneh také prikupil, da je več občeval ž njim, nego z vsemi drugimi uradniki. Ko je g. Cigale spet okreval, poslal je Wagner Levstiku dekret s hvalnim priznavanjem njegovega službovanja in s primerno novčno nagrado. Še nikdar nisem videl Levstika také veselega, kakor tisti dan, ko nam je s solznimi očmi kazal ta dekret, rekoč: »Vidite, to je prva priznatev mojega delovanja! Kaj tacega doslej še nisem učakal.«

Slučajno se je takrat izpraznilo skriptorsko mesto v licejski knjižnici ljubljanski. Dr. Muys, Wagner in zlasti Miklošič, ki je bil te misli, da na to mesto sodi najprej dober slavist, napeli so vse moči, da je naučni minister meseca kimovca leta 1872. Levstika imenoval za skriptorja. Gotovo je vsak pošten človek to mesto privoščil Levstiku; mnogi prijatelji njegovi so se veselili, češ, zdaj bode Levstik delal, zdaj pisal! A tisti, ki smo opazovali Levstika na Dunaji, nismo bili teh vročekrvnih mislij. Že leta 1870. in 1871. ni bil več tistega veselega humorja, tiste mladostne živahnosti, kakor prejšnje čase. In kdo bi se temu čudil? Odkar je odšel iz Olomuca, celih sedemnajst let, potikal se je kakor pravi slovenski Ahasverus v večni borbi za vsakdanji kruh po vseh kotih male naše domovine in bridko je okušal tisto trojno gorjé, katero Jenko opéva v jedni svojih najkrasnejših pesmij:

»Gorjé, kdor nima doma,
 Kdor ni nikjér sam svoj gospod;
 Naj križem svet preroma,
 Saj vendar tujec je povsod.

Gorjé, kdor se useda
Za tujo mizo žive dní;
Vsak grižljaj mu preséda,
Požirek vsak mu zagrení.

Gorjé, kdor zatajiti
Prisiljen voljo i srcé,
Bedakom posoditi
Čas mora, glavo i roké!*

Levstik je z zlomljenimi krili prišel v Ljubljano! A jako bi se motil vsak, kdor bi mislil, da je skriptor Levstik roke križem držal in se zalenobil. Še je z mladeniškim ognjem sodeloval pri Tomšičevem izvrstnem »Vrtci« ter zapel svoje nedosežne »Otročje igre v pesencah«; Leta 1876. je nad sto svojih poezij priredil za natisek. »Ljubljanskemu Zvonu« je bil vrl sotrudnik in je pod raznovrstnimi imeni priobčil v njem dolgo kito dovršenih pesmij; v Erjavčevo »potno torbo« je založil bogate zaklade svojega jezikoslovnega znanja — toda glavnega dela svojega — slovensko-nemškega slovarja, se vender nič več ni lotil. Sam sem bil priča, kakó je še leta 1879. pokojni knez in škof dr. Janez Zlatoust Pogačar neki dan na Goričanih živo prosil Levstika, naj prevzame uredovanje slovenskega slovarja, toda Levstik se ni dal omečiti. Vender je vsa leta drugega svojega bivanja v Ljubljani studiral in delal intenzivno, in velika biblijoteka ljubljanska mu je dajala obilo gradiva na razpolaganje. Bral je noč in dan, in le premalo mislil na zdravje svoje. Bral je najraznovrstnejše knjige — celó otročje povesti, a godilo se mu je takó, kakor petdeset let poprej Čopu, o katerem je rekel Prešeren:

»V Ljubljani je dihur, ki noč in dan žre knjige,
Od sebe pa ne dá nobene fige!«

Takó vztrajno delavnega je zalotila huda bolezen meseca svečana leta 1885. Kaj je prebil od tega časa, to nam je še vsem v živem spominu. Spravljenega z Bogom in svetom in vsega udanega v voljo božjo je rešila smrt daljšega trpljenja ob 9. uri zjutraj dné 16. listopada 1887. leta.

Izpregovoriti mi je še nekoliko besed o mnogovrstnih literarnih zaslugah Levstikovih; toda žal, da vam v tem oziru ne morem podati celotne slike; da niti vseh imenitnejših spisov njegovih ne morem naštevati, ker bi to presežalo méje tega skromnega predavanja.

Levstik je bil korenit jezikoslovec, izboren literarni kritik, nedosežen pesnik slovenski.

Že od mladih nog je imel posebno veselje in čudovito nadarjenost za jezikoslovje in večino svojega življenja je posvetil temu znanstvu. Da mu je bila korenito znana vsa slovanska filološka literatura; da je znal tolmačiti vse staroslovenske spomenike, kolikor je objavljenih; da je temeljito prestudiral in tudi ekscerpiral vse večje slovarje slovanske; da se je vestno pečal s primerjajočim jezikoslovjem sploh, to je naravno, in to mora storiti vsak, ki hoče biti slovanski jezikoslovec. A glavni predmet njegovemu raziskavanju je bila nova slovenščina, in na to je zadnjih trideset let vplival z neko elementarno silo v toliki méri, kakor nihče izmed sočasnih pisateljev ne. Takoj s prvim svojim javnim nastopom se je obrnil zoper hrvatomanijo med Slovenci. Kakšno jezikovno brózgo so pisali najboljši pesniki in pisatelji slovenski po letu 1848.! Prav resno so mislili, da jim je iz slovenščine in hrvaščine možno ustvariti nov književni jezik, ki bi združeval obá národa. Temu nezmislu se je — skoraj jedini med mlajšimi — odločno uprl Levstik.

»En jezik moramo Slovani vsi pisati,
Torej naj se slovenščina z ilirščino pobrati!«

To je bilo géslo tiste dóbe. — A Levstik ugovarja:

»Bog nam ga daj za jezik, ali dragi moji,
Z ilirščine, slovenščine se on ne stroji!«

In kakó šiba slovenske pisatelje, ki so mislili, da pišejo pravi slovanski zlog, ako v spise svoje potaknejo polno hrvaških izrazov.

»Besed neznano čudnih zmes pisati,
Po Rusih, Srbih i po drugih ne vprašati,
Puščati v némar pisma naših starih rok,
Slovenščino z ilirščino goniti v kozji rog —
Zdaj temu pravi se slovanski zlog.«

In kakó razborito, kakó odločno se je v »Napreji« uprl v daljši razpravi tistim, ki so svetovali, da Slovenci popustimo svojo slovenščino ter se s Hrvati združimo v jeden književni jezik. Z vsem naporom bistrega svojega duha in bogatega svojega znanja dokazuje, da to bi bila národna smrt vsega slovenstva, in znamenito razpravo, katera je baš dandanes vzmnoženega uvaževanja vredna, završuje z lepimi besedami:

»Hrabri hrvaški národ, naši južni bratje, s katerimi se mislimo in moramo ujemati v lepej zlogi, umejo, da smo govorili odkritosrčne besede, s katerimi smo razodeli stanje slovenske bodočnosti, katera se pa le opira na slovensko národno izobraževanje in na slovensko literaturo; kajti iz nje dobimo ali otéto ali pogubljeno národnost. Slo-

vensko mladino pa opominjamo, naj iskreno ljubi svoj zdravi, krepki národ, ki potrebuje njene ljubezni in njenih močij, ter naj dobro pretehta zgodovinske, politične, geografične in druge okolnosti, ki nam preté, in gotovo izmed nje izgine vse prenačljeno zahtevanje, vsaka nemogoča misel, katerej bi za zdaj lahko rekli utopija; gotovo mora potem drugače soditi o slovenskej književnosti. Kdor pa tudi pretehta slovansko zgodovino in zdanjost sploh, naglo vidi, da so ostarele v minolem dvajsetletji potrpolele tiste misli, naj bi se iz več narečij ustrojil en književni jezik; naglo vidi, kako se noben slovanski rod ne sme sam zavreči, da bi ga potlej pobrali tujci, ne bratje. Slovana čaka velika bodočnost, kar celó pravijo njegovi nasprotniki, samo naj bi Slovan sam vselej tudi vedel, kako se mu je vésti, da bi ne mahnil sam sebe, kar se je uže tolikrat zgodilo. Slovenci pa namestu nepotrebne, brezposelne tožbé v roke vzemimo peró, in pre-mišljeno, pa srčno delajmo brez obupa. Majhen národ smo res, vendar smo teló trdnih žil, kar vsemu svetu priča naše delovanje.« (»Naprej«, 1863., pg. 211. in 212.)

Posebnega, lahko rečem trajnega pomena v zgodovini našega jezika je pa obširna razprava »Napake slovenskega pisanja«, natisnjena v »Novicah« leta 1858. V tej epohalni razpravi se Levstik na jedni plati odločno upira grdemu nemškovanju v slovenskem pisanji, nepravilnemu besedotvorju in neslovenski po tujem nemškem duhu zasuknjeni skladnji; po drugi plati pa s svetim ognjem opominja slovenske pisatelje, kje jim je iskati živega studenca književnemu jeziku našemu ... pri preprostem nepokvarjenem národu samem! In koliko temnih in zanimivih strani našega jezika je pozneje razbistril v »Glasniku«, kakó bogato zalogo pristnih, v knjigi naši neznanih slovenskih besed z Erjavčevo pomočjo nakopičil v Matičinih letopisih; kakó korenito je slovensko oblikovje obdelal v kratki svoji slovnici! — Zadnja leta, ko je bil proučil vpliv tujih jezikov na slovenščino, zlasti pa vpliv bavarskega narečja, bil je Levstik res preoster purist; predaleč je sezal nazaj v staro slovenščino in tudi oblike mnogokrat pre-naglo menjal in velikrat zamétal, kar se je, iz tujine zaneseno, že do dobra udomačilo. Mnogo je čul graje zaradi tega. Ali priznavati moramo iskreno, da je s tem naš jezik z mnogimi lepimi izrazi obogatil, da je, mnogo krepkih oblik znova oživil, da je mnogo tuje ljujlike iztrebil. Ako ga tudi nismo posnemali v vseh stvaréh, mnogo njegovih nazorov nam je prijalo; kar je bilo dobrega v naukih njegovih, to smo vzpre-jeli, a zavrgli, kar je bilo pretiranega. Toda že s tem je dosegel Levstik, da so slovenski pisatelji zapustili pot, po katerem so hodili

skoraj bi rekel, do leta 1858., ko se je bilo bati, da vsa pisava naša odrveni v tesnih okovih in sponah nemškega mišljenja.

Že g. Cigale je pred dobrimi šestimi leti obširneje razpravljal o tem, kakó močno se je zadnjih petindvajset let premenil ves zlog ali stil slovenskega pisanja. Kakó otročje stavke so celó dobri pisatelji pisali še v petdesetih letih, kakó okorno je bilo vse izražanje; še celó Janežič naivno uči v svoji slovnici, da slovenščina ljubi kratke stavke. Kakó pa teče zdaj beseda Erjavcu, v kakih perijodah nam razlaga svoje nazore Stritar, ali kakó suče besedo v svojih novelah doktor Tavčar! In ni najmanjša zasluga Levstikova, da ni samó učil, ampak da je tudi sam z živim vzgledom pokazal, kakó je pisati pravilno, lepo zvenečo, v krepkih stavkih izraževano slovenščino. Levstik ni bil samó slovničar, bil je tudi nedosežen stilist. In ta živi vzgled njegove jedrovite pisave je izdal več, nego vse njegove sicer zlate besede.

A da si je jezik slovenski v vsakem oziru osvojil takó, kakor nihče pred njim, tolmačiti je nekoliko tudi iz tega, da je že po dovršenih studijah, potem ko si je v jezikoslovji položil znanstveno podlago; ko je bil njegov od nekdanj ostri jezikovni čut že teoretiški poostren, bival še nekoliko let med priprostim národom. Njemu je potem vsaka beseda iz kmetovih ust vse drugače zvenela na uhó, nego v jezikoslovji neukemu Slovencu.

Oglejmo si nadalje Levstika pesnika. Zgodaj je dijak Levstik začel zlagati pesmi. Prvenci njega so že leta 1850. natisnjeni v »Sloveniji«, pozneje v »Ljubljanskem Časniku« in Janežičevi »Slovenski Bčeli«. Leta 1854. dal je pri Blazniku na svetlo zbrane svoje »Pesmi«, ki so preostro sojene, bile toli usodepolne pesniku. Pozneje se je Levstik oglašal v Vodnikovi spomenici, v Janežičevem »Glasniku«, v »Mladiki«, v »Vrtci«, v dunajskem in ljubljanskem »Zvonu«. — V prvih njegovih pesmih se pozna tu in tam Göthejev, Heinejev in celó Rückertov in Platenov vpliv.¹⁾ Vender imajo tudi že te prve pesmi toliko samostvornega duha in dovršene so nekatere tolikanj po obliki in vsebini, da jih prištevamo pravim biserom književnosti naše. Samostalnost je pokazal Levstik že s tem, da je takrat, ko se je po vsi Sloveniji razlegala slava jedinega pesnika Koseskega, ko so Toman, Cegnar, Valjavec, Praprotnik in drugi pesniki stopinje pobirali za Koseskim, skoro jedini nadaljeval tradicije Prešérnove v pesništvu ves čas, dokler se ni oglasil Stritar.

¹⁾ Takó n. pr. »Povodnja deklica« spominja na Götheja, »Popotnik« na Rückerta, »Božična noč« na Platena, »Dve utvi« in »V meniški cerkvi« na Heineja.

Pesnik Levstik ni takó mnogovrsten v pesniških formah nego Prešeren, ki ga preseza tudi v duševnem obzorji; toda v svojih poezijah iz moške dóbe doseza ali celo nadkriljuje Prešerna v jasni plastiki svojih podob, v pravi slovanski realnosti svojega mišljenja in čutja, zlasti pa v nedosežni dovršenosti zunanje oblike. Njegovi verzi so kakor od granita izklesani, stiki njegovi vsi polni in zveneči, s kakeršnimi se ne more ponašati niti jeden pesnik slovenski. A teh dovršenih pesmij ni stvaril zlahka. Dasi je imel jezik v oblasti, kakor nihče pred njim, produciral je počasi ter dolgo časa, nekaterikrat po več let prenařeval pesem, predno jo je objavil. V zapuščini njegovi se nahaja nekatera pesem po desetkrat, po petnajstkrat popravljena in prenařena. Pesnik nikoli sam s seboj ni bil zadovoljen. Zdaj je zavrzel posamičen verz, zdaj posamično kitico; zdaj je stik žalil njegovo tanko jezičarsko vést, zdaj mu ni ugajal konec ali začetek pesmi. Horacijev »Nonum prematur in annum« je Levstik silno pretiraval in nekatero idejo po celih dolgih trideset let premleval v svoji glavi ter ji v raznih dóbah dajal raznoobrazno obliko. In vender pesniška zapuščina njegova obseza okolo tristo raznovrstnih poezij — torej do malega polovico več, nego je doslej zložil pesmij najplodnejši in najpridnejši pesnik slovenski. In kolikor jih je, razven malih stvari iz mladih let, vse kléno zrno. Lahko rečem, da bode slovenski svet strmél, kadar ugledajo beli dan Levstikove »Poezije«.

Iz vseh teh pesmij pa diha, kakor je že Stritar poudarjal, neka veselost, zdravost, zadovoljnost, neka mladost in genijalna neskrbnost, katera nas tolikanj bolj veselí na družih, če je pogrešamo sami na sebi. Levstikova poezija je bister, zdrav studenec, ki ohlaja in poživlja popotnika, hirajočega v življenja puščavi. V svojih poezijah se nam kaže Levstik takorekoč normalnega človeka, t. j. človeka, kakeršen bi moral sploh človek biti; srce njegovo se ne zapira ničemur, kar žali in kar veselí človeka. Srce njegovo pozna up in strah, želje in hrepenenje, ne pozna pa obupa, v vsem je lepa mera; po kratkem bóji se mu pomiré nasprotja, strinjaje se v lepo, blagodejno harmonijo. —

Težko je reči, katera pesem njegova je najlepša. Pesmi kakor »Dekle i ptica«, »Koledniki«, »Povsod ni sreče«, »Sénčnica«, »Poročilo« i. t. d. so prava posebnost Levstikovega pesniškega stvarjenja, katerim ne nahajamo nič podobnega v našem slovstvu. Ž njimi je Levstik uvedel pri nas nov genre. V didaktiškem pesništvu še nihče ni dosegel njegovega »Umetnika«, v baladi še nihče prekosal njegovega »Ubežnega kralja«. In njegove »Lesnike« so zlata knjiga národne modrosti in národnega humorja.

Izmed prozaičnih in pripovednih spisov njegovih nam je imenovati v prvi vrsti »Martina Krpana«, katerega z isto naslado beró otroci v ljudski šoli, kakor zreli sivolasi možjé. Že Stritar je rekel: »Kdor bo pisal enkrat zgodovino slovenske proze, on se bode moral ustaviti, ko pride do Krpana, pa pogledati nazaj -- potem naprej in ločevati prozo pred Krpanom in za Krpanom. Kar je naših boljših prozaikov, vse je šlo za njim; saj je bilo pa tudi prav!«

Krpan je povest, v kateri najde vsak, česar išče in potrebuje. Kdor se hoče zabavati, Krpana béri, ne bode se mogel nasmejati komičnim prizorom, národní naivnosti in zdravemu humorju. Kdor se hoče naučiti pravega pripovedovanja in resničnega opisovanja, v Krpanu ima za to najboljšo knjigo; kdor hoče studirati jezik slovenski ter si osvojiti pravo posebnost slovenskega pisanja, slovenske skladnje, ta ima spet v Krpanu največ gradiva, zakaj Krpan je pesniški proizvod, ki druží v sebi vsa svojstva prave klasiške dovršenosti.

Res je, da Levstikova pesniška slava v Slovencih ni še takó obče priznana in tudi ne poznana, kakor bi bilo želeti. Vzroki temu so naravni. Takoj prve pesmi njegove leta 1854. so mu porodile z vérskega stališča obilo nasprotnikov, in to antipatijo so mnogi tesnosrčneži prenesli potem na vse nadaljno pesnikovanje njegovo. Kar je pozneje priobčil pesmij, priobčil jih je večinoma pod tujim izmišljenim imenom. Uvaževati nam je pa tudi, da mnogi možjé zaradi literarnih in politiških bôjev, katere so imeli z Levstikom, niso objektivno sodili njega pesniških zaslug — in napósled, veliko resnice je tudi v Lessingovih besedah: »Die wahren Kenner der Dichtkunst sind zu allen Zeiten und bei allen Völkern so selten, wie wahre Dichter selbst gewesen!«

Da je bil Levstik, ki je imel jezik slovenski v toliki oblasti, ki je bil sam vélik pesnik, kateremu je bilo pesništvo ne zabava, ampak sveto opravilo, tudi drugim strog in neizprosen sodnik, to je umevno samó od sebe. Objektivno je presodil, do kórena je precenil vsako knjigo, vsak pesniški proizvod. Odločno je pohvalil, kar je bilo hvalnega, brezozirno pograval, kar je bilo graje vrednega. Pri tem ni ločil osebnega prijatelja od osebnega nasprotnika; za obá je imel tisto kritiško merilo; zakaj resnica in pravica mu je bila nad vse sveta, in literarna laž v Slovencih še ni imela odločnejšega sovražnika, nego je bil Levstik. Zlasti pa je v tem oziru osebno z zlatimi nauki svojimi vplival na prijatelje svoje. Mislim, da nihče izmed mlajših pisateljev

naših ni prišel ž njim v dotiko, da bi krepka individuvalnost Levstikova ne bila mogočno vplivala nánj. Živo se spominjam, da smo časih na Dunaji kakor šolski otroci sedeli pred njim in poslušali estetiško modrost njegovih ust. A tudi s peresom se je mnogokrat oglasil in prvi med Slovenci je zahteval odločne kritike ter v »Napakah slovenskega pisanja« kot glavni vzrok nepravilne pisave naše navedel popolno pomanjkanje literarne kritike in je znameniti spis svoj zvršil z vzklikom: »Bog žívi kritikol«

In kakó je pisati kritiko, to nam je jasno pokazal sam. Res je ostra njegova kritika, naravnost moram reči, preostra, ker mnogokrat prijema pisatelja takó, da ga mora resnično boleti; toda tega pa tudi nihče ne more zanikati, da bi kritika Levstikova ne bila zaslužena in vselej poučna. Levstik je s svojo kritiko vedno več dobrega povedal in novega sezidal, nego slabega podrl. In tudi tisti, ki obsojajo njegovo kritiško delovanje, morali bi pomisliti, da je imel Levstik takó izobražen jezikovni in estetiški čut, da ga je, rekel bi, kàr fizično bolelo, ako je bral knjigo pisano v barbarskem jeziku ali žaleča krasoslovna pravila. In ako pomislimo, kaj se dandanes vse piše in kakó, umeli bomo, da je mogel Levstik zapisati besede, kakeršne so té:

»Slovenski pisači — to ime bodi sploh vsem ónim, katerim ne smemo reči pisatelji in katerih čislo je temà — némajó v denášnjih časih nikakeršnega spoštovanja do občinstva in zatorej nikakeršnega spoštovanja samí do sebe, ker drugače ne bi mogli dajati mej ljúdi tacih stvari, kakeršne zdaj često dobivamo. Nič jim ni do prve pisateljske dolžnosti, katera neizprósno ukazuje: poprej se úči sam, o čemer hočeš potlej druge učiti v knjigah! Ali mej nami se malokdo uči, kolikor bi potreboval, a vender vsak pisari. Puhla nevednost oholo gospoduje na skrpanem prestolu, s katerega se v zóbe reži razmišljevanju, trudu, razumu in učenosti. Naši pisači natanko vedó, zakaj smejo takó delati. Saj nam je vse dobro, vse na hvalo, karkoli prileze iz kacega kota, imej si kaj vrednosti v sebi, ali nič, bodi sí s premislekom zbrano ter lepó in skrbno spisano, ali z ráskavo metlo na kup zdrgneno. Kakšno duševno uboštvo, kaka nekritičnost, nezrelost, vihravost, koliko nevednosti, kak strašen jezik je često po zdanjih knjižnih proizvodih; a kakó vrhu vsega tega njih roditelji prevzetno gledajo, ter kakó nos vihajo samí o svojej ceni! Če temu nečistemu curku v slovenskem slovstvu ne zapremo zatvornic, to bode mej nami konec vsega napredka, pokop vsega národnega izobraževanja, póvrat kosmatega barbarstva in tacega pisanja, kakeršnega se niti Marko Pohlin poleg vsega napora vender ni mogel dokopati... Sveta dolžnost nam je, o knjižnih proizvodih

slovenskih resnico govoriti brez nobenega pogleda na levo ali na desno, brez nobenega strahú, kaj ta poreče, ali kaj bode ónemu črez voljo, Slovenski národ in pravi slovenski napredek je več, nego li posamične prazne glave.*

Zláte so tudi besede, katere je pred dvanajstimi leti zapisal v imeni »Vrtčevega« uredništva, katere pa do denšnjega dné niso še nikjer natisnjene:

»Vrtčevim« pesnikom in pisateljem sploh.

Prijetno baš ne bode, kar mislimo povédati; a molčati ne moremo. Od svojih mladih prijateljev dobívamo časi pésence, da bi jih natisnili v »Vrtci«. Lepó je, da mladína gojí svoj jezik, samó če ga tudi rés, gojí, in lépa stvar je pésen, samó če je rés tudi kàj vrédna! A kakšne péсни mí dobívamo često? Kolikrat so misli ukradene, če sploh moremo govoriti o kakej ostro občrtanej misli; kajti pride nam v roko dosti proizvodov brez nobene prave misli. O vnénjem lici teh pésenc, žàl, ni govoriti ne sméjemo! Sestáva je vsa razmršena, kakor razdrásana ščét, a lice vse razdrápano, kakor da so ga osepnicè trikrat razjédle. Slovnice zamán iščeš ter dostojne zveze časi o belem dnévi z lučjo ne najdeš. O stíkih ali rímah ni govoriti ne moremo: »srcé« — »sè«; »domá« »gà« i. t. d., take stvari, ki nikakeršni stíki niso, tréba često v naših pésecah štéti mej boljše; kajti »žába« in »ráka« se nekateremu zdí tudi stík. Čútilo prave lepóte in dostojnosti ter mera pravilne sestáve je vže takó rédka, da nekateri tacih péšnikov na uredníška vrata časi tudi poropotájo, ako svoje kílave pésence ne najdejo v prvem listu potem, od kar so jo poslali. Mej katerim národom v Evropi, ako ni slovanskega pleména, bi se to moglo goditi?

A če smo dejáli, da so misli po navadi ukradene, vender nehčemo zamolčati, da sem ter tam naletímo tudi kakšno svojo, lépo misel, ali vsaj kál (najčešče sámó kál) te misli. O tacih prílikah potlej vse predélamo ali damo predélati. A ta pésen po navadi potem vže ni tistega, kdor nam jo je poslal, ker je takó prelíta in prestrójena, kakor nov zvon od stare zvonovíne, ter nje prvi oča bi je nikakor ne poznál, ako bi jo kje drugjé na tem svétu srečal, a ne v »Vrtci«. O tacih prílikah često vprašamo samí sebe: čegóva je ta pésen zdaj, če tudi stojí pod njó prvega očeta ime? Ako tak péšnik v poznéjših létih misli dajati péсни mej národ, more li mej svoje otroke vzeti tudi té, do konca prerrojene proizvodé? Vémo, da malo kateri ima kàj tacega na umu; a vender so tudi taki, da imajo.

Mladína draga! pomni si to: slovenski jezik ni za to na svétu, da bi ga tí za uho bila. Vemo, da se stóprav učíš, in da zatorej dovršenega déla še ne moremo iskati pri tebi; a tudi to vémo, da bi se bilo učiti in truditi vse drugače, nego li se tebi hoče. Najhuje človéku dé to, ker ni videti nikjer ozbilja ali resnóbe; vse je sáma igrača. Zatorej te prósimo, da se ozbiljneje úči, dokler si še mladína; a kadar sebe naučíš, potlej izkúšaj druge učiti; kajti ako slépec slépeca vodi, obá v jamo padeta, in kdor se v mladósti ne líka ter ne gládi, robàt ostane do starostí.

Mnogi naših pisateljev ne spoštujejo niti svojega jezika, najdragocénejše ostaline slovanskih dedov, niti slovenskega občínstva, niti samega sebe, ker drugače ne bi takó délali, kakor delajo, nego sramovali bi se do rudečice, pokladati nam take jedí na slovstveno mízo, kakeršne časi pokladajo. Leséne žlice, lončéna skléda, to ni najhuje, ker je samó ubožno, a ne grdó; a naši pisatelji časi nimajo ni skléde ni žlice: pomíje nam ponujajo iz ubite črepinje. Obhaja nas groza, ako premišljamo, kam s tem potem pride slovénski národ in kam zlosréčni slovenski jezik, ki ga némčijo učilnice in pisárnice, a še gádneje Slovenci samí, kateri se slišijo pisatelji. Mladénič! predno primeš za peró, presodi se do konca, imaš li ali nimaš polne mere taciš svojstev, kakeršne hoče to ozbiljno in težko delo? Če jih némaš, saj ni tréba, da bi tudi tí pisal! Pri nas je devét desetín pisateljev, kateri niso pozváni, a še menj izbrani, ter samí ne vedó, zakáj in kakó pišejo!

To povédati nam se je zdelo potréba in dolžnost, bodi si komu ljubo ali bodi si bridko.¹⁾ Uredništvo.«

Te besede so takó resnične, kakor bi bile danes pisane.

Čestita gospóda, završujem!

V vélikih potezah sem vam podal malo sliko Levstikovega življenja in pisateljévanja. Morebiti poreče ta ali óni, da sem to podobo slikal s presvetlimi bójami. Mogoče! Toda vérujte mi, težko je popolnoma objektivno opisati možá, ki mi je bil dolgo vrsto let učitelj in prijatelj. Priznavam, da tudi Levstik človék in pisatelj ni bil brez napak, a bile so tudi izredne duševne zmožnosti njegove. Sploh je težavna stvar na vse strani resnično in pravično oceniti genijalnega pisatelja, na čigar novem grobu ni še ozelenela prva pomladanska trava.

¹⁾ Te zlate besede Levstikove naj si dobro zapomnijo tudi tisti mladi »pesniki«, ki nas obsipajo s svojími v potu obraza skrpučaními pesmími in so potlej hudi na nas, ako jim ne odgovarjamo v písmih ali jih — iz samega usmiljenja — v listnici ne davámó na rešéto.

Ured.

Ali živo sem preverjen, kolikor dlje se bomo odmikali od dóbe Levstikove smrti, toliko lože nam bode razločevati svetlo luč od senčnate strani v njegovem mnogovrstnem delovanji. Spoznavali in le velikrat bomo opravičevali njegove napake, a toliko lepše se bodo v zlatem solnci lesketali krepostna njegova duša, bister njegov um, krepka pisateljska individuvalnost njegova in vse vrline pristnega pesnika. In ko tedaj pozni vnuk naš poróma na grob njegov, spominjal se bode z ginjenim srcem in solznimi očmi pravega domačega Orfeja ter se domislil besed, s katerimi je Levstik sam poslavil Prešérna:

»Od málega zakláda ti v naródi
Sezídal si poslópje veličánsko,
Ti húči si roditelj i svobódi,
Jeziku ti imé si dál slovansko!
Tvoj duh po samostvórnem poti hódi,
Pozóve strúno v bór italijánsko:
Česár ni v sanjah upal ni Slovénec,
Nesmrtén mu v čaróben spletaš véneec.

Ti si obtéšal góvoru mejníke,
Upíhal iskro, da je zagoréla . . .

Majó nad táboj vrbove se véje
Solzné, kot pésen tvója porcšéna
Iz tème jáme tvóje se nam sméje
Bodočnost lepša daljnih, boljših časov
Pobedonósna pésen póznih glásov!

Stara pesem.

Lístek dèl je mladec prédse,
Da zapiše pesem náuj,
Pesem polno svètlíh míslíj,
Čústev vročih, bujnih sáuj.

»Če pojó za vence drugi,
Kaj bi péti jaz ne smél?
Naj se mi izpolní želja,
Da bi z brati vred slovél!«

In začel je ter premišljaj,
Trudil mladec se, znojil,
A navzlic napóru njega
Bél je vedno lístek bíl.

»Čudo, niti jedna mísel
Dvigníla mi ni duhá,
Niti jedno pevsko čústvo
Ni prešínílo sréc!«

Míren, brate, strune písti,
Nične tvoje so željé:
Pevéc ta ne more bíti,
Komur prazno je sréc!

Gr. Novák.

